

9/2018

Elena Lionetti
Oddělení pediatrie
Polytechnická univerzita Marche, Ancona, Itálie

Hippokrates již v 5. století před n. l. vyslovil domněnku, že všechna onemocnění mají svůj původ ve střevním traktu. V současnosti se čím dál větší počet studií zabývá souvislostmi mezi zdravím střev a celkovým zdravotním stavem člověka. Možná souvislost mezi autismem, jednou z nejvážnějších dětských neuropsychiatrických poruch, a nesnášenlivostí lepku vyvolala značný zájem ve vědecké komunitě i u veřejnosti.

Autismus

Autismus je porucha chování, jehož původ se spojuje s biologicky podmíněnými poruchami vývoje v průběhu prvních tří let života. Tato vývojová porucha postihuje především oblasti sociální komunikace, reciproční sociální interakce, jako i schopnosti funkčních a symbolických her. Řečeno jednoduše a obrazně, autistické děti jsou řečově kvalitativně omezeny, až do stavu úplné neschopnosti verbální komunikace. Kromě toho nejsou schopny, případně mají výrazné potíže, navazovat emoční vzájemný vztah jak s dospělými, tak i s vrstevníky. Spektrum jejich zájmů je omezené a projevuje se u nich stereotypní a repetitivní chování. Jelikož se toto onemocnění projevuje velmi různorodým způsobem, můžeme vyslovit předpoklad, že jeho klinický obraz se vyvozuje ze skupiny poruch s podobnými příznaky.

V rámci této skupiny poruch však musíme rozlišovat mezi typickým průběhem onemocnění a jeho netypickým průběhem, který navíc doprovázejí nejednoznačné příznaky. Výsledkem jednoho i druhého průběhu onemocnění je celoživotní postižení, jež se projevuje ve větší nebo menší míře.

V průběhu posledních desetiletí jsme mohli pozorovat výrazně narůstající počet diagnostikovaných případů autistických poruch, s prevalencí 40 až 50 případů na 10 000 osob populace. Jestli se na jedné straně nabízí vysvětlení, že současná medicína poskytuje výrazně lepší možnosti rozpoznání a diagnostiky jmenovaných poruch, může se nárůst případů autismu ve srovnání s jinými poruchami na straně druhé skutečně zdát reálným. Příčinu bychom mohli hledat ve zvýšeném kontaktu s určitými vlivy životního prostředí, jejichž souvislost však doteď nebyla vědeckými studiemi jednoznačně potvrzená. Na základě současných poznatků je však možné vyslovit domněnku, že autismus je ve zvýšené míře dědičným následkem interakce predispozičních genetických faktorů na straně jedné a spouštějících faktorů životního prostředí na straně druhé. Patologický původ a vývin chorobných příznaků vedoucích k autismu není zatím

známý; dosavadní výzkum se soustřeďoval především na prozkoumání úlohy genetických faktorů, přičemž působení životního prostředí nebo interakce genetické výbavy a životního prostředí bylo zohledňované jenom v malé míře. V průběhu posledních let se vědecký výzkum stále více zaměřuje na vliv výživy na autismus a v této souvislosti je nejpůvodnější vliv bezlepkové stravy.

Celiakie a neceliakální glutenová senzitivita

Možné účinky bezlepkové stravy na autistické děti nesouvisí s přítomností celiakie jako základního onemocnění, jelikož korelace mezi autismem a celiakií nebyla prostřednictvím sérologických screeningových vyšetření nikdy prokázána. Prevalence celiakie u autistických dětí se ve skutečnosti překrývá s prevalencí celiakie u obyvatelstva jako takového (asi 1 %). Obecně se však předpokládalo, že příčinou autistické poruchy by mohlo být onemocnění, jež se definuje jako neceliakální glutenová senzitivita (NCGS). NCGS byla poprvé popsána v roce 1980 a až před krátkým časem byla znovu objevena. Projevuje se střevními i mimostřevními potížemi při konzumaci lepku u lidí, kterým nebyla prokázána celiakie nebo alergie na pšenici a lepek. Mnohé aspekty NCGS jako epidemiologie, patopsychologie, klinické spektrum a terapie jsou ještě stále nejasné. NCGS se v případě klasického průběhu projevuje kombinací symptomů, jež postihují střevní trakt. K nim patří zejména bolesti břicha, nadýmání a poruchy vyprazdňování (průjmy a zácpy). K nim se pak přidávají systémové manifestační příznaky, jakými jsou atypické poruchy v neuropsychiatrické oblasti – malátnost, bolesti hlavy, únavový syndrom a necitlivost horních i dolních končetin. Nedávné studie uvádějí souvislost NCGS i s některými neuropsychiatrickými onemocněními, například s autismem, schizofrenií a depresí. Souvislost mezi citlivostí na lepek a neuropsychiatrickými onemocněními je v současnosti často diskutovaným a kontroverzním tématem, vyžadujícím realizaci fundovaných vědeckých studií. Cílem vědeckého výzkumu by mělo být důkladné prozkoumání role lepku při vzniku jmenovaných onemocnění.

Lepek a autismus

Dr. Kalle Reichert byl prvním, kdo vyslovil předpoklad, že při patogenezi autismu určitou roli sehrávají peptidy lepku. Některé z příznaků autismu by skutečně mohly být projevem nadměrné konzumace peptidů s opioidní aktivitou (gliadorfin), jež vznikly jako důsledek nedostatečného odbourávání lepku. Zvýšená propustnost střevní stěny by mohla vést k procesu, při němž tyto peptidy procházejí přes sliznici střeva, pronikají do krevního oběhu přes hematoencefalickou bariéru a následně pak způsobují změny opioidního systému a neurotransmise v rámci nervového systému. Vyloučení těchto látek z přijímané potravy by mělo vést ke změně chování jedinců postižených autismem. Avšak i přesto, že mnoho rodičů autistických dětí přistoupilo k podávání bezlepkové stravy, účinnost eliminační stravy na autistické chování nebyla doteď spolehlivě prozkoumaná. Přehled Cochrane-Review z roku 2008 o této problematice ukázal,

že účinek bezlepkové stravy ve srovnání s podáváním normální stravy v případě autistických dětí byl zkoumán pouze ve dvou randomizovaných studiích s kontrolou, se zapojením jenom malého počtu subjektů. Jedinými výslednými parametry, v jejichž případě bylo pozorováno výrazné zlepšení ve skupině dětí s dietní stravou, byly obecné autistické příznaky jako sociální izolace a schopnost interakce a komunikace v obecné rovině; v souvislosti se stereotypními modely chování jako s neverbální kognitivní rovinou a s motorickými problémy se naproti tomu mezi subjekty s bezlepkovou a normální stravou nepodařilo zjistit žádný výrazný rozdíl. Bez závěrečného hodnocení zůstaly negativní vlivy podávání bezlepkové stravy s ohledem na vedlejší účinky, náklady na dietu a na kvalitu života. Přehled Cochrane-Review dospěl k závěru, že existuje jen málo důkazů o účinnosti eliminační stravy. Na základě ojedinělých důkazů v odborné literatuře můžeme vyslovit domněnku, že takzvaní „responders“, jejichž onemocnění autismu vychází z některé jiné metabolické poruchy určitých výživových proteinů, reagují extrémně citlivě na změnu stravy, jako je odstranění lepku nebo jiných potravinových antigenů, například kaseinu, a že na straně druhé existují i jiní, takzvaní „non-responders“, kteří na změny stravovacích návyků nereagují. Na prozkoumání účinků a roli lepku při patogenezi a terapii autismu je v každém případě nutné provést další, širěji zaměřené a kvalitativně zaručené randomizované studie s kontrolou.

Shrnutí

Jak vyplývá z nejnovějších směrnic italského ministerstva zdravotnictví v souvislosti s tímto tématem, na to, abychom byli schopni vyslovit doporučení bezlepkové stravy, v současnosti nemáme k dispozici dostačující vědecké důkazy pozitivního působení takovéto výživy na jedince s poruchami autistického spektra. Na to jsou potřebné metodologicky přísné vědecké studie, jež by zkoumaly skutečné působení a vliv bezlepkové stravy a roli lepku na vznik tohoto zatím ještě málo probádaného onemocnění.